

A hosszú 19. századi magyar politikai gondolkodás történetének kortárs „mesternarratívái”

Tóth Kálmán

NKE Eötvös József Kutatóközpont
Politika- és Államelméleti
Kutatóintézet

Mesternarratívák (master narratives)

- ▶ Jonathan Sperber *Master Narratives of Nineteenth-Century German History* (Central European History Vol. 24, No 1 (1991), pp 69–91)
 - ▶ Thomas Nipperdey *Deutsche Geschichte 1800-1866: Bürgerwelt und starker Staat*. München, C. H. Beck Verlag 1983.
 - ▶ Hans-Ulrich Wehler *Deutsche Gesellschaftsgeschichte*. München H. C. Beck, Volume 1, 1700-1815, 1987. Volume 2 1987.
 - ▶ James Sheehan *German History 1770-1866* Oxford Clarendon Press of the Oxford University Press 1989.
- ▶ Jean-François Lyotard, *La condition postmoderne*, Paris, Les éditions de minuit, 1979.

4 mesternarratíva

- **Takáts József *Modern magyar politikai eszmetörténet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.**
- **Schlett István *A politikai gondolkodás története Magyarországon* (3 kötet + Appendix), Századvég Kiadó, Budapest, 2009–2018.**
- **Kecskeméti Károly *Magyar liberalizmus 1790–1848*, Argumentum Kiadó, Bibó István Szellemi Műhely, 2008.**
- **Vermes Gábor *Kulturális változások sodrában. Magyarország 1711 és 1848 között*, Balassi Kiadó, Budapest, 2011.**

Takáts József, *Modern magyar politikai eszmetörténet*

„azt szokták mondani, hogy a modern politikai gondolkodástörténet alapvetően három nagy eszme család, a liberalizmus, a konzervativizmus és a szocializmus történeti alakváltozataival, versengő belső tradícióikkal, nyelvezeteikkel és érvkészletükkel, alapvető szerzőikkel és műveikkel, vitáikkal és különböző vegyületeikkel foglalkozik”. (8.)

Takáts József, *Modern magyar politikai eszmetörténet*

„Egyáltalán nem világos, mely politikai művek számítanak mérvadó teljesítménynek a magyar kultúrában, melyek szolgálhatnak mérceként politikai ítéleteinkben, melyek részei kulturális identitásunknak. A kánonokat nem egyének, hanem kulturális közösségek hozzák létre, általában hosszú idő alatt. Annak, hogy a magyar politikai gondolkodásnak nincs kánona, az az oka, hogy teljesítményeiről nem folyt folyamatos gondolkodás.”

Schlett István: A politikai gondolkodás története Magyarországon 1., Századvég Kiadó, Budapest, 2018.

A politikai gondolkodásmód jellemző vonásai

- **Nem kontemplatív, hanem aktív** (cselekvés része, nem magyarázni akarja a világot, hanem megváltoztatni)
- **teleologikus** (az elérendő „végcél” felől értelmezi a valóságot)
- **apodiktikus** (szükségképpen „ideologikus”, az alapvető előfeltevések nem kérdőjeleződnek meg)
- **hipotetikus** (egy politikus szükségképpen valószínűségekből, előrejelzésekben, feltételezésekben gondolkodik, „belevágunk, aztán majd meglátjuk!”)
- **inkonzekvensen konzekvens** („ortodoxia” és „revizionizmus” küzdelme az ideologikus mozgalmakon belül, alkalmazkodási kényszer a valósághoz)
- **inkoherensen koherens** (alkalmazkodás a politikai helyzetek és szereplők változatosságához, Bismarck: „csak az ökör következetes”)

Schlett István: A politikai gondolkodás története Magyarországon 1., Századvég Kiadó, Budapest, 2018

A politikai gondolkodásmód jellemző vonásai

- **diszkurzív** (a politikai szöveg mindig vitaszöveg, egyik állítás teremti a másikat)
- **plurális** (mindig kell legyen megosztottság, választási lehetőség, az „alternatívánélküliség” a politika létének végét jelentené)
- **dialogikus** (a politikus mindig válaszol és választ vár, a politikai szöveg új kontextusban új értelmet kap)
- **közösségelvű** (a politikus mindig egy létező vagy elképzelt közösség nevében és számára fogalmaz meg ajánlásokat, a hivatkozási alap mindig egy kollektívum)
- **decizionista** (eredménye cselekvésre irányuló döntés)
- **konfirmál** (nem bizonyít, hanem meggyőz, elfogadtat, megerősít, legitimál)

Schlett István: A politikai gondolkodás története Magyarországon 1., Századvég Kiadó, Budapest, 2018.

A politikai gondolkodástörténet tárgya és értelmezési keretei

„Úgy véljük ugyanis, a politikai gondolkodás történetének vizsgálatában annak van igazán jelentősége, hogy mit véltek cselekvéseik értelmének a meghatározott térben és időben tevékenykedő politikai aktorok, milyen motívumok alapján cselekedtek, hogyan határozták meg a maguk helyét a világban, mit tekintettek megoldandó feladatnak, hogyan értelmezték a politikai helyzetet, minek látták a politika többi résztvevőit.” (Schlett, i. m., 36.)

Schlett István: A politikai gondolkodás története Magyarországon 1., Századvég Kiadó, Budapest, 2018.

A politikai gondolkodástörténet tárgya és értelmezési keretei

„A politikai gondolkodás történetének mint a történet- és a politikatudomány egyik érintkezési pontján kialakuló diszciplínának van tehát feladata. Egyfelől a politikai gondolkodásban bekövetkező változások bemutatása, a mindenkori politikai gondolkodás keretéül szolgáló, a szereplők, a problémák és ideológiák, nyelvi-kulturális készletek sajátosságai által alkotott *paradigmák* jellegzetességeinek leírása és a *paradigmaváltások* értelmezése. Másfelől pedig annak vizsgálata, hogy a politikai szereplők gondolkodása hogyan és milyen tényezőkön, mechanizmusokon keresztül befolyásolja a politikai cselekvést.”
(Schlett, i. m., 38.)

Schlett: *A politikai gondolkodás története Magyarországon 1–2.*

- ▶ **Harmadik rész:** A rendek dominanciájától az állam dominanciájáig (A rendiség és az abszolútizmus paradigmájának egymásmellettiége a szuverenitás elvesztése után)
- ▶ 3. A „felvilágosult politika” (ál)paradigmája
- ▶ **Negyedik rész:** A liberalizmus mozgalmi korszaka Magyarországon (A reformkor)
- ▶ **Ötödik rész:** A liberalizmus újrafogalmazása 1848 után
- ▶ **Hatodik rész:** Politikai programok 1849 után
- ▶ **Hetedik rész:** A kiegyezés folyamata
- ▶ **Nyolcadik rész:** A kormányzó liberalizmus dilemmái
- ▶ **Kilencedik rész:** A „Tisza-éra”

Kecskeméti Károly *Magyar liberalizmus* 1790–1848

- filológusi pontosságú összehasonlító elemzés
- politikai diskurzus nyelvezeteinek rekonstruálása

Vermes Gábor *Kulturális változások sodrában.* Magyarország 1711 és 1848 között

- **európai horizontú eszme- és kultúrtörténeti megközelítés**

+1 mesternarratíva

- **Trencsényi Balázs et al. *A History of Modern Political Thought in East Central Europe Volume I: Negotiating Modernity in the 'long Nineteenth Century'* Oxford University Press, 2016**

Alternatívák

- fogalomtörténeti megközelítés
- kiemelkedő személyek köré szervezett elbeszélés
- El lehet-e szakadni a hagyományos ideológiáktól (így a liberalizmusra, konzervativizmusra, szocializmusra és nacionalizmusra) való hivatkozási formák kényszerétől?

Köszönöm a figyelmet!